№ 9. **Dodatek do Tygodnika katolickiego.** do № 29.

DIECEZYA CHEŁMIŃSKA.

JOANNES NEPOMUCENUS

miseratione divina et S. Sedis Apostolicae gratia

Episcopus Culmensis,

SS. Theologiae Doctor etc. etc.

Decretum canonicae erectionis Ecclesiae parochialis in urbe Germ. Eylau.

Omnibus et Singulis has praesentes literas lecturis seu legi audituris Salutem in Domino!

Ea quae animarum pericula submovent et pupulo Nobis concredito levamina praebent sedulo amplectentes, nec non votis et supplicationibus Dioecesanorum olim Pomesaniensium, per Breve Apostolicum P. P. Clementis VIII. p. m. d. d. 16. Aprilis 1601 Dioecesi Culmensi perpetuo unitorum et incorporatorum, quibus dolenter Nobis exposuerunt, quod omni prorsus adjumento et auxilio spirituali nec non propia Ecclesia proprioque Parocho ita sint orbati, ut cultus divinus fere totus negligatur, sacramenta vel raro vel plane non suscipiantur et monita salutis non audiantur, benigne inclinati: ad erectionem novae parochiae in urbe Germ. Eylau in Domino procedendum esse statuimus.

Idcirco facta diligenti super expositis inquisitione ac desuper constructo processu, de quo in actis, auctoritate Nostra Ordinaria et a S. Sede Apostolica delagata juxta decretum S. Conc. Trid. Sess. 24, 13 de ref. Dei nomine hoc solenni actu in praefata urbe beneficium parochiale liberae collationis Sedis Episcopalis Culmensis nec non Ecclesiam ibi aedificatam et sub patrocinio Immaculatae Conceptionis B. M. V. solenniter die 31. Maji a. c. consecratam, ne animarum salus ulteriore discrimine ibidem exposita remaneat, in parochialem erigimus, ordinamus et statuimus ipsique Ecclesiae omnia jura et privilegia parochialia concedimus et attribuimus, approbantes, confirmantes et assignantes pro aerario Ecclesiae nec non pro congrua competentia et dotatione futuri parochi praeter jura stolae ibi usu introducta reditus illos, quos fideles Parocho tribuere publicis protocolis sese obligaverunt, ita tamen, ut successoribus Nostris legitimis novam censuum annuorum ordinationem et descriptionem, prout juris erit, relinquamus.

Parochiae tali modo noviter erectae fines ita circumscribimus, ut ad eam perpetuis temporibus pertineant vici sequentes cum villis et coloniis, nempe: Dt. Eylau, Alte Hütte, Borreck, Carlau, Damerau, Daulen, Freideck, Friedrichshof, Freudenthal, Froednau, Garden, Garden-Mühle, Geserich, Gramten, Grünkrug, Hansdorf, Hans-Mühle, Jertschau, Julienhof, Karrasch, Kaspendorf, Kolittken, Kozanken, Gross Languth, Klein Languth, Luisenhof (alias Gross et Klein Szepkau), Louisensegen, Mälcherswalde, Montig, Neudorf, Neuguth, Neukrug, Peterkau, Pietzken, Pikus, Prussen, Quirren, Kl. Radem, Raudnitz, Rothekrug, Schalkendorf, Gr. et Kl. Schönforst, Schönberg, Schrötterswalde, Kl. Schwalgen (alias Lannoch), Gr. et Kl. Seehren, Gr. et Kl. Stärkenau, Stein, Steinersdorf, Stenkendorf, Stradem, Sumpf, Susannenthal, Theerofen, Tillwalde, Urwiese, Werder, Windeck, Winkelsdorf, Wolsdorf, Zasdrowken.

Quorum locorum curam spiritualem et jurisdictionem competentem Parocho Ecclesiae Germ. Eylaviensis demandamus et committimus ita ut illius intuitu seu causa populo fideli in divinis deservire et Parochianis ecclesiastica sacramenta ministrare nec non omnia et singula, quae ad parochum de jure, necessitate, aut alias quomodolibet spectant, facere et gerere debeat; populum vero fidelem dictorum locorum in praefata Ecclesia parochiali S. Sacramenta percipere, juventutem sedulo ad instructionem catecheticam mittere et Parocho debitam obedientiam exhibere nec non decimas, proventus et assignationes competentes solvere in Domino jubemus.

In quorum omnium et singulorum fidem hoc praesens publicum instrumentum erigi curavimus, propria manu subsignavimus, et Sigillo Nostro Episcopali majori jussimus communiri.

Datum Pelplini in aedibus Nostris Episcopalibus die vigesima quarta mensis Decembris anno ab Incarnatione Domini milesimo octingentesimo sexagesimo.

G. V. 9349. † **Joannes.** (L. S.)

Decretum canonicae erectionis Ecclesiae parochialis in urbe Osterode.

Omnibus et Singulis praesentes litteras lecturis Salutem in Domino!

Episcopali fungentes munere pro parte sollicitudinis Nostrae, qua vocati sumus, libenter spiritualia Dioecesanorum Nostrorum commoda promovere atque efficere debemus, ut singuli fideles propris ecclesiis sub cura Rectorum adscribantur, ut non solum cultus divinus augeatur, sed et cura animarum majori promptitudine et diligentiori observantia exerceri possit. Quum igitur Nobis cognitus sit miserabilis eorum fidelium status, qui in Dioecesi olim Pomesaniensi per Breve Apostolicum P. P. Clementis VIII. p. m. d. d. 16. Aprilis a. 1601. Culmensi Dioecesi perpetuo unita et incorporata, sine templo altari et Rectore quasi oves dispersae in solitudine miserrime circumerraverunt et perierunt: Nos attendentes, quod fidelium Dioecesanorum eleemosynis jamjam in urbe Osterode Ecclesia B. M. V. immaculate conceptae dedicata nec non domus pastoralis pro sacerdote ibi deserviente sit exstructa, auditis iis qui de jure audiendi erant, praehabita matura deliberatione Auctoritate Nostra ordinaria juxta decretum s. Concilii Trid. Sess. 24. c 13. de ref. Dei nomine dictam Ecclesiam ne animarum salus ulteriori discrimini ibidem exposita remaneat, in parochialem liberae collationis Sedis Episcopalis Culmensis erigendam esse decrevimus sicuti hoc solemni actu erigimus, statuimus et ordinamus ipsique Ecclesiae omnia jura et privilegia parochialia concedimus approbantes, confirmantes et assignantes pro aerario Ecclesiae nec non pro congrua competentia futuri parochi praeter jura stolae ibi usu introducta reditus illos, quos fideles parocho tribuere sese protocollis publicis obligaverunt, ita quidem ut postquinquaginta annorum spatium annui census denuo sint ordinandi et stabiliendi.

Insimul hoc uno eodemque actu novae Parochiae Osterodensis fines ita circumscribimus, ut ad eam perpetuis temporibus pertineant vici sequentes cum villis et coloniis, nempe: Altenhagen, Amalienruh, Arnau, Augusthoff, Baarwiese, Bardungen, Bednarken, Bergfriede, Bieberswalde, Bienau, Borkowiczna, Boguscheeren, Buchwalde, Bunker-Mühle, Cierpienten, Doehringen, Domkau, Domkauer-Mühle, Dombrowken, Dorotheenthal, Dziadyk, Faltianken, Figehnen, Fischer, Mega et Mikro Gehlfeld, Vetero et Nowo-Gensken, Gillgenau, Glanden, Mega et Mikro-Graeben, Haus-Mühl, Hirschberg, Mega et Mikro-Hornsberg, Horst, Hütte, Jablonken, Jachimowo, Jonasdorf, Juskenthal, Kaczeniec, Koenigswiese, Kollak, Kraplau, Langstein, Langstein-Mühle, Lehmannsgut, Lichteinen, Liebemühl, Liegen, Lindenberg, Lissaken, Lubainen, Moerlen, Morastkrug, Mega-Nappern, Nasteiken, Neugut, Ochsenwäldchen, Okonjak, Osterode, Osterwein, Pantzerei, Parwolken, Novo-Pillanken, Platteinen, Poburzen, Quermen, Rauden, Reichenau, Mikro-Reussen, Rhein, Rheinsgut, Rothwasser, Sallewen, Sawadden, Schildeck, Schmückwalde, Schmückwalder-Mühle, Schorainen, Schwalbe, Schwanhoff, Mega et Mikro-Seubersdorf, Sophienthal, Steffenswalde, Sulawken, Tafelbude, Thardenkrug, Theuernitz, Thierberg, Thyrau, Warglitten, Warneinen, Warweiden, Wechern, Weissbruch, Mega-Werder, Mikro-Wilmsdorf, Wittigwalde, Zabisch.

Quibus locis fines Parochiae Osterodensis circumscribi volentes praecipimus ut fideles in iis habitantes Sanctissimum Eucharistiae Sacramentum, sacrum baptisma, ceteraque Ecclesiae Sacramenta a parocho Osterodensi posthac percipiant ac juventutem sedulo ad instructionem catecheticam mittant.

In quorum fidem hoc praesens publicum Instrumentum erigi curavimus propria manu subsignavimus et sigillo Nostro Episcopali majori jussimus communiri.

Datum Pelplini in aedibus Nostris Episcopalibus die decima m. Februarii anno ab Incarnatione Domini Milesimo octingentesimo sexagesimo.

G. V. 1221. † **Joannes.** (L. S.)

Decretum canonicae erectionis Ecclesiae parochialis in Soldau.

Universis et singulis has praesentes literas Nostras visuris seu legi audituris Salutem in Domino!

Ex pastoralis officii Nostri debito divini cultus frequentationem ac spiritualia dioecesanorum Nostrorum commoda atque utilitates promoventes, nec non dispendiis quibusvis animarum, quantum in Nobis est, occurrentes eo potissimum sollicitudinem Nostram intendimus, ut populo fideli tam conveniens directio quam necessaria sacramentorum administratio et juventutis in sana doctrina catholica ac bonis moribus eruditio non deficiat. — Idcirco mature considerato et graviter deplorato statu eorum fidelium, qui in Dioecesi olim Pomesaniensi per Breve Apostolicum P. P. Clementis VIII. p. m. d. d. 16. Aprilis a. 1601 perpetuo Culmensi Dioecesi unita et incorporata per longissimum tempus omni prorsus adjumento et auxilio spirituali ita erant orbati, ut sine templo, altari et Rectore quasi oves dispersae in solitudine miserrime cirumerraverint, opportunum et plane necessarium judicavimus, ordinem et statum parochialem instituere, sicuti hoc solemni actu consideratis singulis in ejusmodi negotio considerandis, accedente consensu et beneplacito ipsorum istius districtus fidelium auctoritate Nostra ordinaria et a S. Sede Apostolica delegata juxta decretum s. Conc. Trid. Sess. 24. 13. de ref. Dei nomine in urbe Soldau sub invocatione et patronatu S. Adalberti Ecclesiam parochialem liberae Collationis Sedis Epplis Culmensis cum omnibus juribus et privilegiis competentibus erigimus eique assignamus, unimus, incorporamus loca quae sequuntur cum omnibus suis villis et coloniis nempe: Amalienhof, Borchersdorf, Borowitz, Borowa, Bursch, Cämersdorf, Filitz, Hohendorf, Kischienen, Klenskau, Me-

ga et Mikro Koslau, Krämersdorf, Kurkau, Milkowitz-Mühle, Narzym, Neue-Mühle, (Zabłocin), Niedenau, Niederhof, Niostaj, Opacznik-Mühle, Polko, Prusinowo, Rywoczyn, Scharnau, Scharnau-Mühle, Schönkau, Schönwiese (Kraśnołąka), Skurpin, Soldau, Taubendorf (Golombken, Gołąbiewo), Mega Tauersee, Wierzbau, Willemsdorf, Mega et Mikro Zakrau, Polono-Zackrau. Hac ipsa auctoritate Nostra statuimus, ordinamus et mandamus, ut fideles his in locis habitantes a proprio Pastore ipsis praeficiendo fideliter et devote s. Sacramentis muniantur, doctrinam sanam Ecclesiae catholicae doceantur bonisque moribus diligenter instruantur, ut corda ipsorum ad laudem et gloriam sanctissimae et individuae Trinitatis stimulis excitentur religionis, quibus tranquillitati temporali aeque ac animarum saluti prospiciatur aeternae.

Pro congrua autem Parochi competentia juxta sacrorum Canonum dispensationem et Dioecesis Nostrae observantiam jura stolae ut vocant, pia liberalitate fidelium ac usu introducta ipsi nec non aerario Ecclesiae assignamus una cum sis reditibus, quos futuri parochiani Nobis definiendos permiserunt et quos speciali statuto pro tempore quinquaginta annorum accurate descripsimus ita ut post dictum spatium expensuum annorum descriptio denuo sit instituenda et stabilienda.

Et ita auctoritate ut supra erigimus, assignamus, statuimus et ordinamus et ab omnibus quorum interest aut interesse poterit quomodolibet in futurum inviolabiliter observari volumus et praecipimus.

In quorum fidem hasce Nostras litteras propria manu subscriptas sigillo Nostro majori muniendas fecimus in aedibus Nostris Episcopalibus Pelplini die vigesima octava m. Januarii anno 1860.

G. V. 763. † Joannes. (L. S.)

Decretum canonicae erectionis Eccl. paroch. in urbe Neidenburg.

Omnibus et singulis has praesentes litteras lecturis Salutem in Domino.

Pro Officii Nostri Episcopalis munere, quod humeris Nostris licet imparibus impositum est, fideles sub cura et regimine Nostro constitutos in tantum spirituali subsidio elevare et adjuvare debemus, ut ad laudem et gloriam sanctissimae et individuae Trinitatis vivere queant eorumque corda imbuantur coelesti doctrina nec non Sacramentorum gratia ita ut tranquillitati temporali aeque ac animarum saluti prospiciatur aeternae.

Itaque quum Nobis fuerit expositus lamentabilis eorum fidelium status, qui in Dioecesi olim Pomesaniensi per Breve Apostolicum P. P. Clementis VIII. p. m. d. d. 16. Aprilis a. 1601 perpetuo Culmensi Dioecesi unita et incorporata per tria exinde saecula sine templo, altari et Rectore omni prorsus auxilio spirituali carebant: Nos attendentes, fidelium dioecesanorum eleemosynis jamjam in urbe Neidenburg Ecclesiam sub Mysterio B. V. M. immac. conceptae una cum domo pastorali esse aedificatam, auditis iis qui de jure audiendi erant, Auctoritate Nostra Ordinaria juxta decretum S. Concil. Trid. Sess. 24, 13 de ref. invocato Dei nomine praefatam Ecclesiam in parochialem liberae Collationis Sedis Epplis. Culmensis erigendam esse decrevimus, prout hoc solemni actu erigimus, nec non statuimus, mandamus et ordinamus ut ipsi tribuantur omnia jura, privilegia et immunitates, quibus gaudere solent Ecclesiae parochiales, nominatim vero ut futuri parochiani pro aerario Ecclesiae nec non pro congrua parochi sustentatione praeter jura stolae, usu ibi introducta omnes istos proventus et decimas solvant, ad quae solvenda publicis protocollis sese obligaverunt, ea tamen sub conditione, ut post quinquaginta annorum spatium annuae decimae denuo sint censendae et ordinandae.

Fines vero hujus novae Parochiae ita circumscribimus, ut ad eam pertineant vici sequentes cum villis et coloniis nempe: Bartkenguth, Bartoszken, Borrowen, Camiontken, Camerau, Candien, Commusin, Czarnau, Dietrichshof, Dobrzynen, Glincken, Gniadtken, Meja- et Mikro - Grabowo, Gregersdorf, Heidemühle, Jablonken, Jaegersdorf, Koszíniec, Lahna, Lahnamühle, Lippau, Littfinken, Lomno, Likusen, Lissacken, Magdalenz, Malga, Malgamühle, Malgaofen, Mainaberg, Modtken, Moczisko, Muschaken, Napiwoda, Neidenburg, Mega- et Mikro - Olschau, Orlau, Pawlicken, Peutzken, Pilgramsdorf, Piontken, Piotrowitz, Puchalowen, Radomin, Rettkowen, Reuschwerder, Roggen, Roggenhausen, Rontzken, Saberau, Sablotschen, Sachen, Saddek, Saffronken, Sagsau, Saleschen, Salusken, Sawadden, Sbielutten, Schiemanen, Schiemiontken, Mega- et Mikro - Schläfken, Schoenau, Sierokopass, Skottau, Soutop, Terten, Uleschen, Uszannek, Wajewken, Wallendorf, Waschulken, Wichrowitz, Wienskowen, Wasienen, Willuhnen, Wilzken, Wolisko, Wolko, Zaboren, Zimnawodda.

Hac ipsa auctoritate Nostra statuimus et mandamus, ut fidelis in praefatis locis habitantes a proprio suo parocho fideliter sese dirigi sinant in viam salutis aeternae, ut doctrinam sanam Ecclesiae catholicae doceantur, bonis moribus assuescantur sacrisque Sacramentis muniantur uti fas est et decet secundum sacros Ecclesiae canones.

In quorum fidem hoc praesens Instrumentum erigi curavimus, propria manu subsignavimus et sigillo Nostro majori communiri jussimus.

Datum Pelplini in aedibus Nostris Episcopalibus die vigesima prima m. Februarii anno ab incarnatione Domini millesimo octingentesimo sexagesimo.

G. V. 1414. † Joannes. (L. S.)

Decretum Unionis et affiliationis cum Eccl. parochiali in Lenck.

Universis et Singulis, has praesentes litteras lecturis aut legi audituris Salutem in Domino!

Officii Nostri pastoralis exigit sollicitudo, ut pro indigentia communitatum fidelis populus certis parochiis incorporetur, ut non solum cultus divinus promoveatur et augeatur sed et cura animarum majori promptitudine et diligentiori observantia exerceri ac tali modo tranquillitati et saluti animarum prospici possit.

Quum itaque ex parte plurium communitatum dioecesis olim Pomesaniensis quae per Breve Apostolicum PP. Clementis VIII. p. m. d. d. 16. Aprilis 1601. Dioecesi Culmensi perpetuo unita et incorporata est, Nobis expositum sit, quod omni prorsus adjumento et auxilio spirituali nec non propria Ecclesia proprioque Rectore ita sint orbatae, ut cultus divinus fere totus negligatur, sacramenta raro aut plene non suscipiantur et monita salutis non audiantur: Nos auditis iis, qui de jure audiendi erant, Auctoritate Nostra ordinaria juxta decretum s. Conc. Trid. Sess. 24. 13 de ref. Dei nomine loca quae sequuntur cum omnibus ad ipsa pertinentibus villis et coloniis Ecclesiae parochiali Lenckensi in perpetuum assignamus, canonice unimus et incorporamus et quidem Ecclesiae Matri in Mega-Lenck: Friedrichshof, Grallau, Haubitzthal, Heinrichsdorf, Mega et Mikro Koschlau, Murawken, Müllersruhe, Polko, Samuelshöh, Schreibersdorf, Seelen, Szembek et Mikro-Tauersee;

Ecclesiae vero filiali in Mega-Przellensk: Przezin, Grodtken, Kotzolek, Mega-Meischlitz, Prisin, Ruhlkowitz, Thiendorf, Usdau, Novo-Usdau et Wessolowen,

ita quidem ut Rectori dictae Ecclesiae juxta sacros canones salus animarum locorum nominatorum incumbat.

Pro tali strenua et conscientiosa cura ipsi committimus et assignamus nec non statuimus, ut Parochiani pro congrua sustentatione praeter jura stolae ibi usu introducta decimas quasdam personales statuto definitas persolvant, liberi vero sint pro proximorum quinquaginta annorum spatio ab onere extruendorum et reparandorum aedificorum ecclesiasticorum et parochialium.

Volumus autem ut expleto hoc tempore nova proventuum et onerum descriptio fiat et statuatur.

In quorum fidem hoc praesens publicum instrumentum erigi curavimus, propria manu subsignavimus et sigillo Nostro majori jussimus communiri.

Datum Pelplini in aedibus Nostris Episcopal. die 20. Martii 1860.

G. V. 2278. † Joannes. (L.S.)

DIECEZYA TARNOWSKA.

Sprawozdanie

z wycieczki pasterskiéj Jaśnie Wielmożn. i Najprzewielebniejszego **JÓZEFA ALOJZEGO, Biskupa Tarnowskiego,** do kościołów Dekanatów Bialskiego i Żywieckiego w r. 1860.

Opis stanu kościołów Dekanatu Bialskiego, zwiedzonych przez Najprzewielebniejszego Księdza Biskupa Tarnowskiego Józefa Alojzego Pukalskiego w roku 1860.

I. Jawiszowice,

zwiedzone dnia 29. Czerwca 1860. na rocznicę intron. po przybyciu na noc 28.

Tak pod względem porządku w kościele, w szkole, jakotéż moralności parafian nie ma nic do zarzucenia; owszem jednogłośnie chwalona była sprężystość i gorliwość Ks. Plebana Makarego Manieckiego, w przewodniczeniu według myśli kościoła powierzonéj Mu parafii, a szczególnie podczas Jego bytności rozszerzono plebanią murowaną, i stare mury obwarowano przeciw wilgoci. Ołtarze za Niego odnowione zostały. Znajduje się tu szkoła murowana, w któréj młodzież wygodnie pomieścić się może. Katechizacyja udała się wybornie. Że w parafii nie masz pijaków, rozwiedzionych małżeństw, złodziejów, ani innych gorszycieli, także czujności tegoż JX. Plebana przypisać trzeba, który i wydawnictwem kazań wpływa na uobyczajenie ludu naszego, obcego it. d. Na przywitanie Arcypasterza kilkudziesiętny oddział z wieśniaków, świątecznie ubranych, przybyło na dzielnych koniach, aż do kolei żelaznéj, i towarzyszył dwoma rzędami aż ku kościołowi, na pół mili oddalonemu, a na zajutrz odprowadził znowu karetę Biskupią aż do granicy Dankowskiéj. Też same honory wszędzie czynili, gdzie tylko utrzymują konie. Téj improwizowanéj jaździe, często przyozdobionéj chorągiewkami krajowego koloru, zazwyczaj przodkował wysłużony jaki z wojska.

II. Dankowice,

zwiedzone dnia 30. Czerwca 1860.

Co wyżéj wspomniono o Jawiszowicach, (co do kościoła) toż samo podają pisma i o Dankowicach. Do szczegółów to zaliczyć można, że nową i wspaniałą zaczęto obszerną murować szkołę na 2 oddziały, która w czasie pobytu Najprzewielebniejszego Ks. Biskupa wprawdzie nie ukończona, ale ukończenia już bliską była. Będzie ona co do struktury jedną z najpiękniejszych. Gorliwością Plebana JX. Ant. Lewkowicza został kościół wewnątrz odnowiony i przyozdobiony. Że niektórzy z towarzystwa wstrzemięźliwości śluby złamali, ubolewał JX. Pleban; twierdził, że do zepsucia obyczajów przyczyniają się niektórzy z wojska, żydzi w karczmach

muzyki utrzymujący i ludzie wiary pozbawieni. Przed przyjazdem Najprzewielebn. Ks. Biskupa żyła jedna para młodych w niezgodzie ze sobą, wszelkie zabiegi pogodzenia ich były daremne; przed samém przybyciem Najprzewielebn. Ks. Biskupa połączyli się z sobą, byli do spowiedzi i bierzmowania.

III. Bestwina.

zwiedzona dnia 1. Lipca 1860.

Porządek w kościele i parafii wzorowo bywa utrzymywany. O pobożności parafian świadczy przyozdobienie wewnętrzne*) kościoła murowanego, rozszerzenie cmentarza, postawienie na nim kamiennego krzyża ozdobnego. JKs. Jakób Kubala Pleban utyskuje na różnych gorszycieli z powodu muzyki dłuższych po karczmach i t. d., jednak stara się o zaradzcze środki przeciw nim, co nie bez skutku pomyślnego. Szkoła piętrowa jest obszerna i wygodna i przez młodzież uczęszczana, która kwitnięcie swoje ma do podziękowania gorliwości miejscowego duchowieństwa, nauczyciela i pomocnika. We wsi Kaniowce jest szkoła tak nazwana *parafialna;* ale chęć okazują gospodarze do podniesienia jéj do rzędu *trywialnéj.*

IV. Starawieś.

zwiedzona dnia 2. Lipca 1860.

Kościół w porządku, ozdobiony, zaopatrzony w różne temi czasy ubiory i sprzęty do służby Bożéj. Tak J. Ksiądz Jakób Wojdyłowicz Pleban jakoliteż parafianie utyskują również na częste muzyki karczemne, nie raz przez noc całą trwające, szczególniéj w pewnéj karczmie pogranicznéj, do któréj różna ze wszystkich stron schodzi się hołota, i dzieją się bezprawia. Jednak JX. Pleban i Wójcia dla dobra dzieci i czeladzi przeciw niém występują żarliwie i urzędową zaradza się drogą.

Zgorszenie co do rozwiązłości panowało w 2 domach, jednak jedno już usunięto, a drugie się usunie. Szkoła ma być trywialna i budynek nowo stawiany. Nauczyciela stałego dotychczas niemasz; jednak w zimowéj porze dużo dzieci chodzi do szkoły. Zresztą między Plebanem i parafijanami jest zgoda i obopólne zadowolnienie. Pasterz tutejszy wyszczególnia się hojnością dla Instytutów pobożnych i t. d. i zakupieniem zagrody dla pomnożenia dochodów tegóż kościoła nader szczupłych.

V. Wilamowice.

zwiedzone dnia 3. Lipca 1860.

Wszystko w porządku. Między Ks. Plebanem JX. Michałem Miczkiem a parafijanami rzadkie przywiązanie i wzajemne zadowolenie. Parafijanie szczególnie *miłują* ozdobę kościoła swego, dla tego częste podejmują upiększenia. Właśnie znaczną uczyniono składkę na odświeżenie malowania onegoż. Bogatsi, osobliwie kupcy, co rok zbogacają go, to ornatami, kapami, lichtarzami, pająkami.... i czynią fundacyje mszalne.... i to za chlubę sobie poczytują, że się ich świątynia w ozdobach wyszczególnia, i że tyle rodaków liczą w stanie kapłańskim. Tu Najprzewielebn. Arcypasterz, 16 lat jako Pleban prowadził ster nad nimi z chlubą wszelką, i dla tego tam imię Jego w *wiecznéj będzie pamiątce.*

Czułe nader było przywitanie, bo nietylko Pasterz ich przywitał Go pod bramą tryumfalną opodal kościoła; ale i z ambony JX. Mika kan. z Tarnowa po wprowadzeniu uroczystém do świątyni, niespodziany, imieniem swoich przychylnych zawsze rodaków, różnego stanu i wieku, do rozczulenia, na koniec i pożegnanie, na które mieszkańcy całego miasta i muzyka wystąpiła z największą uroczystością i z łzami w oku, z tém dotąd oświadczeniem, że nic podobnego Wielamowice nie doczekają się.

Po przywitaniu nabożeństwo było na cmentarzu żałobne, tém rzewliwsze dla Arcypasterza, że tam w jednym grobie leżą zwłoki drogich rodziców Jego i że tylu parafijan na drogę wieczności przez Niego wyprowadzone zostało.

Do świetności przyczynili się niektórzy księża rodacy; jeden jako patryarcha JWX. Mika i 6 kapłanów młodszych, którzy mieli zaszczyt z rąk swego niegdyś drogiego Pasterza odebrać święcenie. Raczył Sam celebrować, i polecić na nowo swoje dawniejsze owieczki Miłosierdziu Bożemu a i mową dobitną rozczulić. Asysta składała się z przybyłych na uczczenie Arcypasterza rodaków, podczas któréj muzyka kościelna aż z Inwałdu przysłana, przyczyniła się do uroczystości.

Kościół tu wprawdzie drewniany, ale dobrze utrzymywany. Z nim połączona jest wieża wysoka, drewniana, któréj dębowe wiązanie podziwienia godne. Na cmentarzu nowym kosztowny krzyż kamienny stanął wspaniały; świadczyć on będzie w wiekopomne czasy o pobożności tegoczesnych mieszkańców dla braci i siostr, którzy w ukrzyżowanym Panu zasnęli i połączenia się z potomkami oczekują. Wilamowianie tyle zajęli serce Dostojnego Wizytatora, że na wieczną i miłą pamiątkę zaszczycił ich z Tarnowa pisemném wynurzeniem swoich ojcowskich dla nich uczuć i swojém błogoławieństwem.

Tu szkoła trywialna od końca zeszłego wieku istniejąca, najprzód drewniana, a teraz murowana. Takie tu zamiłowanie do szkoły, że mieszkanie nauczyciela murowane wzięte być musiało na drugi oddział, a dla nauczyciela najmowane mieszkanie. Młodzież podczas popisu Wizytowego tak z religii jako i z innych przedmiotów dowiodła, ile pracy tak JX. Pasterz jako i nauczyciele dokładać muszą. JX. Miczek posiada szczególny dar do praktycznego wykładania katechizmu.

Z téj to szkoły co rok wychodzi pewna liczba młodzieńców, którzy albo do wyższych szkół się udają, albo kupiectwu po różnych krajach się oddawają i t. p. Z tamtych albo winnica Chrystusa się zbogaca w robotników, albo szkoła. Z niéj na kapłanów, ile do wiadomości Naszéj doszło, wykształciło się dotąd przeszło 34.

VI. Pisarzowice.

zwiedzone dnia 4. Lipca 1860.

Parafia ta prowadzona przez Jéj Pasterza i Dziekana JX. Macieja Mikę, wzorowo według zasady pastoralnéj. Żarliwe nauki Jego w kościele i szkole ocalaja owczarnię od wilków, gdyby który z fabrycznych miejscowych chciał się wkraść do niéj. Za jego staraniem kościół pojedyńczo został wymalowany, w pająk stósowny i w potrzebne szaty kościelne zaopatrzony. Nawet Kolatorka z obozu innowierców, p. Gurniak, wiele do ozdoby kościoła się przyczyniła.

Plebania jako i szkoła również pod Jego wpływem z twardego powstała materyału, która w zimie daleko więcéj liczy uczniów niż w lecie.

VII. Kozy,

zwiedzone dnia 5. Lipca 1860.

Od dwóch lat parafia ta przybiera weselszą postać. Miejsce to położone na gościńcu, obok Biały i Bielska wystawione było na różne zgorszenia. — Trzeba było do wykorzenienia narowów nie mało żarliwości. Kościół, lubo stary, odnowionym został; szczyci się dzwonami starożytnemi, z których jeden nosi na sobie rok 1115. a drugi o sto lat młodszy. Kielich srebrny z legatu ś. p. Agnieszki Blachus sprawiono i otrzymał podczas teraźniejszéj wizyty konsekrowanie.

We wsi Bujaków, oddalonéj ¼ mili od Kóz, dokąd na niespory trudno im zdążać, wystawili wieśniacy obszerną kaplicę, zaopatrzyli w potrzebne do służby Bożéj przybory, nawet w organki i uzyskali przywilej na odprawienie tamże Mszy św. 4 razy do roku. W niéj zgromadzają się w niedzielę i święto Bujakowianie i odprawiają nabożeństwo nieszporne. Do niéj nowy wikary X. Józef Bukowski, gorliwy o podźwignienie oświaty religijnéj czasami wyjeżdza na katechizmową naukę. Dom szkolny murowany potrzebuje rozszerzenia.... parafijanie już materyał do tego zwieźli, ale bez pomocy ze strony p. Humborga, Patrona nie są w stanie rozpocząć fabrykę.

VIII. Halcnów.

zwiedzony dnia 6. Lipca 1860.

JX. Pleban Jan Temple dobre daje świadectwo o moralności parafijan, wyjąwszy niektórych na robotę do fabryk Bialskich uczęszczających, gdzie jako w mieście ruchliwém i mięszanych wyznań czystość obyczajów, jako i gorliwość w pobożności szwank ponosi. Kosztem p. Humborga kolatora, który z szczególnego przywiązania dla tego miejsca lubo innowierca, chętnie jak oświadczył 4000 zr. ofiarował, tudzież nielicznéj gromady przedłużono mury kościoła, wieżę wysmukłą, ozdobę całéj okolicy wymurowano, dzwon sprawiono, i to wszystko z pośpiechem, aby i zadowolnić Arcypasterza, pragnącego chwały Bożéj. Kościół ten cudownéj matki Boskiéj słynie z mnogości aparatów kościelnych, bielizny, wosku i ofiar pomniejszych z okolicy i nawet innowiercy przybywają na odpusty i składają wota, ofiary. Dzwon nowy przyczynia się do harmonii dawniejszych. Szkoła ma być *trywialna.* Zresztą tak świadectwa c. k. urzędu powiat. jakoliteż parafijan zapewniają o gorliwości Ks. Plebana w wypełnianiu Jego pasterskich obowiązków, staraniu o powiększenie i ozdobę kościoła, jakoliteż obyczajności. — Sztuczne tu wyprawiano ognie. Za gorliwość około domu Bożego i t. p. gromada osobny odebrała pochwały dekret.

IX. Komorowice.

zwiedzone dnia 7. Lipca 1860.

Tu wszystko w wzorowym znaleziono porządku. Zdanie JX. Plebana Bochać o parafijanach, jakoliteż parafijan i urzędu powiat. o Księdzu Plebanie jest najchlubniejsze. Budynek tylko szkolny w złym znajduje się stanie, lecz za staraniem parafijan wkrótce ma być wystawiony. — JX. Bochać odznaczył się w katechizowaniu. Parafijanie pamiętają w testamentach o zbawieniu dusz swoich. Konica przyjmująca i odprowadzająca aż do Białéj, ubarwiona w kolory krajowe i monarchiczne, na widzach różnych wyznań zostawiła wiekopomną pamiątkę.

X. Biała.

zwiedzona dnia 8. i 9. Lipca 1860.

Co się tyczy porządku w kościele i parafii, urządzenia kościoła wewnetrznego, widoczną jest wszędzie troskliwość. JX. Proboszcz Kanonik i poddziekani Bialski niezmordowaną żarliwością doprowadził do tego, że kościół uszkodzony podczas trzęsienia ziemi, otrzymał nowe za pęknięte sklepienie i że mury ścienne pęknięte mocno, odmurowane lub naprawione zostały.... Czuwa ustawnie nad owczarnią, aby innowiernych wpływ szkodliwego na nią skutku nie wywierał. Ochędóstwo w kościele wszędzie widoczne; żarliwość większéj części katolików pomiędzy tyloma wiary naszéj

*) Za ś. p. JX. Bahra zachęcono gromady, aby każda obrała sobie jaki ołtarz poboczny do sztafirowania i wkrótce sadząc się jedna nad drugą, dokazały, że stanęły wszystkie w okazałéj szacie.

wrogami zbawiennie wpływa na ozięblejszych. Tutaj często legata się pojawiają na rzecz kościoła lub na Mszę śś. Mięszane małżeństwa zakłopotają mocno głowę dusz pasterza. JWP. Wukasowicz, były Prezydent krajowy z Krakowa, a znowu JWP. Józef Losert, starosta ówczenczas Wadowski i Radzca naddworny z Wadowic, przybyli wtedy na uczczenie Arcypasterza naszego. Towarzystwo śpiewu wyprawiało wieczorem kantatę.

XI. Lipnik.

zwiedony dnia 10. Lipca 1860.

Bliskość miast fabrycznych Bilska i Biały, styczność z protestantami i żydami, mięszane małżeństwa i tutaj zwalniają starodawną obyczajność wzorową.

Zresztą tak pod względem porządku nabożeństwa jako i nauki religijnéj wielką okazuje się gorliwość JX. Plebana Alojzego Nahowskiego. Szkoła w porządku, nauczyciel zdolny i gorliwy. I tutaj Towarzystwo śpiewu z Biały uprzyjemniało wieczór Najprzewielebniejszemu JX. Biskupowi.

Z Konsystorza Biskup. TARNÓW dnia 24. Maja, w dzień konsekracyi Najprzewielebniejszego JWX. Biskupa.

Opis stanu kościołów Dekanatu Żywieckiego zwiedzonych przez Najprzewielebniejszego Księdza Biskupa Tarnowskiego Józefa Alojzego Pukalskiego w roku 1860.

I. Szczyrk.

zwiedzony dnia 11. Lipca 1860.

Wszystkie świadectwa brzmią jak najpochlebniéj dla JX. Marcina Serwińskiego Plebana. Spreżystość i gorliwość jego w wypełnianiu obowiązków ogólnie jest chwaloną. Jednego gorszyciela posiadają parafijanie, który z żoną nie żyje, a z inną gorszące prowadzi życie. Jednak w Bogu nadzieja, że napomnienia Pasterza i modły, jako i staranie Przełożonych miejscowych i powiatowych złemu koniec położą. Kościół i mieszkanie JX. Plebana potrzebują naprawy i urząd powiatowy obiecał w tym względzie dopomódz. Szkoła murowana jest obszerna i wygodna; nauczyciel zdolny. Kamienista tu wielce okolica, z tego powodu wyrzekł kaznodzieja: „Tu się zaczynają kamienie; a zboża się kończą.“

II. Łodygowice.

zwiedzone dnia 12. Lipca 1860.

W téj parafii dość zagnieżdzone jest pijaństwo i rozwiozłość. Wiele pracy i wytrwałości jako i łaski Bożéj trzeba, aby te dwa wrogi ludzkości pokonać, i JX. Mynarski podówczas Wikary, teraz już w Panu odpoczywający dzielnie przeciw nim występował. Zamiłowanie ludu dla ozdoby kościoła. Ołtarze wyzłocone dopiero i t. d. świadczą o tém. Istnieje tu bractwo serca Jezusowego, przez XX. Jezuitów zaprowadzone wielce zbawienne. Plebanija i budynki gospodarskie nowe mają być stawiane. Potrzebny jest także budynek szkólny. Parafijanie oświadczają chęć do jego wystawienia i z szkoły parafijalnéj chcą utworzyć trywialną. Mieszkańcy Wilkowic filii należącéj do Łodygowic proszą usilnie o utworzenie u nich kapelanii lokalnéj *niezawisléj*, lecz czasy nie po temu. Zresztą tak w Łodygowicach jako i w Wilkowicach chwaloną jest gorliwość Pasterzy JX. Michała Rybarskiego Plebana i JX. Józefa Mynarskiego wikarego w wypełnianiu obowiązków. Kościoły są w porządku. W Mikusiowicach przy pomocy Bożéj wkrótce stanie szkoła.

III. Radziechowy i Lipowa,

zwiedzone dnia 13. i 14. Lipca 1860.

Nie najlepsze jest zdanie tak Sz. X. Plebana Dobieckiego, jakotéż Naczelnika powiatowego, X. Wikarego i przełożonych gmin o stanie moralności tutejszych parafijan. Pijaństwo, lubieżność, zuchwałość, chciwość . . . . owładnęła wielu . . . . a lubo władza duchowna i świecka zażegnuje te potwory, jednak furmanka po różnych miejscach; bezbożność niektórych Marsa synów, lepszy ich byt . . . przeszkodę im czyni w téj świętéj pracy. Przy bierzmowaniu widywano wielu rannych z włoskiéj wojny. Reperacyje budynków wymaga wiele ofiar od parafijan. Skarżą się parafijanie, że nie mają budynku szkólnego, ani mieszkania dla nauczyciela, lubo już złożono pewną kwotę na ten cel przed dwoma laty. Do budowania szkoły, dla braku dostatecznego funduszu nie przychodzi.

Co się tyczy Lipowy, jednomyślne wszystkich zdanie jest następujące: Że znanéj gorliwości JX. Józefa Rusina Plebana wszystko podziękować mają, iż tak parafija, jako i kościół w najprzykładniejszym znajduje się porządku. — Towarzystwo wstrzemięźliwości najmocniéj się tu utrzymuje. JX. Pleban miał bogatsze sobie ofiarowane beneficyjum, lecz na usilne owieczek prożby, miłość ku niem odniosła zwycięztwo nad pokusę do mamony tego świata.

IV. Rajcza.

zwiedzona dnia 15. Lipca 1860.

Parafia samoistna dopiero od r. 1844. tu się znajduje . . . dla tego wiele jeszcze brakuje. Kościół drewniany dość obszerny jest w najlichszym stanie, toż samo i plebanija. Ołtarz wielki odnowiony szczyci się obrazem Matki Boskiéj Częstochowskiéj przez króla Kazimierza darowanym. Obrazy tu są pędzla niepośledniego. Mieszkania dla Wikarych (3) nie ma żadnego, trzeba najmować a szkoła z karczmy utworzona. Naprzeciw JX. Wawr. Homołki Plebana i Xięży Wikarych nie ma skargi; owszem cieszą się szacunkiem i miłością parafijan, uznających ich gorliwość w wypełnianiu obowiązków. Podziwiano parafijan w ciesiołce sprytność, kiedy w okamgnieniu prawie wystawili na cmentarzu podczas wizyty ambonę. Mieszkańcy wsi Ujsoł przeznaczonéj na parafiją oddzielną, ciągle proszą, by mieli w swojéj wsi jak najrychléj kościół. Tu w niektórych miejscach woda cokolwiek słona od bydląt lubiona i huta szklanna. Oby mądrość ewanieliczna i zdroje wody ku żywotowi wiecznemu wytryskującéj jak najprędzéj zawitały pośrodek nich wraz z kościołem . . . a cnota była i trwała, jak żelazo i stal, które się w hutach téj okolicy górskiéj wyrabiają!

V. Milówka.

zwiedzona dnia 17. i 18. Lipca 1860.

Tu był kościół dnia 1. konsekrowany, to jest 17. Lipca. Pod względem moralności parafijan podają jako występek pijaństwo i cielesność, które wymagają nie tylko czujności ustawicznéj, ale i pracy wśród modłów gorących. Zresztą nic nagannego względem czynności JX. Franc. Tureczka Plebana i Xięży Wikarych wyczytać nie można, owszem, same pochwały. — Tameczny naczelnik powiatowy słynie z usilności w spieraniu Dobrodziejów przy wykorzenianiu narowów niektórych.

VI. Cięcina.

zwiedzona 19. Lipca 1860.

W parafii porządek. JX. Szymon Pawełkiewicz Pleban skarzy się na niektórych lubieżność, do wykorzenienia któréj żąda czasem pomocy urzędu. Niektórzy parafijanie życzą sobie dla dogodności, aby kościół z Cięciny do Brzusznika był przeniesiony, jednak to życzenie teraz, pomimo, że kościół Cięcieński stoi na końcu parafii, nie może być uiszczone, gdyż nowo został naprawiony i plebanija nowo wystawiona. Gorliwość duchowieństwa téj parafii od wszystkich uznana. Górnicy w Górce Węgierskiéj przychylni ku kościołowi swemu wiele się przyczyniają do ozdobienia. Kapela ich powiększyła uroczystość wizyty.

VII. Rychwałd,

zwiedzony dnia 20. 21. i 22. Lipca 1860.

Tu bawił Najprzewielebniéjszy X. Biskup przez trzy dni, gdzie w dniu trzecim, w uroczystość Szkaplerza św. odprawił sumę. JX. Mikołaj Supergan Paroch i Dziekan, wymalowanie kościoła przyprowadził do skutku i pracuje koło dusz zbawienia; utrzymuje odpusty gorliwie i sadownictwo na wielkie rozmiary prowadzi. W parafii jest dużo szkółek przez gromadę utrzymywanych, we wszystkich udziela nauki religii Xiądz Józef Macko, który jest pod względem tym niezmordowany i ogólne zjednał sobie w parafii pracowitości uznanie, jakolitéż ze wszech miar godzien pochwały. — Zresztą żadne skargi nie zachodzą.

VIII. Siemień,

zwiedzony dnia 23. i 24. Lipca 1860.

Wszystko w parafii w najlepszym porządku. Kościół przez hr. Winc. Wielopolskiego wymurowany, wspaniale i kosztownie przyozdobiony, późniéj wieżą okazałą zaopatrzony, a obecnie przez Najprzew. X. Biskupa konsekrowany został, a teraz staraniem JX. Ant. Antałkiewicza wielki ołtarz stylu gotyckiego wyzłocony, stanowi wiekopomną ozdobę jego. Zewsząd najchlubniejsze świadectwa dla JX. Plebana. Nie tylko szpital, ale i szkoła liczy Go do swoich dobroczyńców.

Na zakończenie dodaje się, iż przedłożone podczas Wizyty przepisane książki i t. p. jako to: Mętryki i alfabetyczne do nich Indeksa; księga Rozporządzeń i Zbiór kurend, wraz z Indeksami do nich; księga dokumentów, Bierzmowanych, zdarzeń ważniejszych, wstrzemięźliwości, egzaminu nowożeńców, zapowiedzi, ogłoszeń, wykazu odprawionych Mszy funduszowych, jako i osobna zapisu Mszy dziennych; księga ludności czyli konskrypcyi, z potrzebnemi uwagami o stanie moralności niektórych; katalog młodzieży do uczęszczania na katechizm obowiązanéj; Inwentarze, Spisy kapitałów, krów kośc. z wykazaniem pobierania odsetek, czynszu; — Protokół korespondencyi; zbiór konceptów kancelaryjnych, kazań, książek, aktów, Tabela fundacyjna większa i mniejsza; Arkusze Mszy funduszu relig. Spis XX. Poprzedników . . . książeczka wypłaty służących . . . przejrzane, podpisane i t. d. zostały.

Tyle z aktów wizyty Biskupiéj Konsystorz tutejszy osądził wyjąć i podać do kurendy na pamiątkę. Niech to świadczy o pracach niezmordowanego Arcypasterza oraz o gorliwości i pobożności Pasterzy i parafijan! Niech to jednym służy ku pochwale, a drugim ku zbudowaniu, zachęceniu. Zwiedzeni duszpasterze nie będą ustawać w czuwaniu nad owczarnią sobie powierzoną. Utrzymywać będą spisy zabłąkanych po kniejach niebezpiecznych i zgromadzać ich będą koło siebie, i zachęcać, prosić, zaklinać... aby ich Bogu pozyskać. Wszakże *„Pasterz dobry zna owce swe, nazywa je po imieniu; znają owce głos jego i idą za nim“* Jan X. I wołać będą codziennie w słowy Zbawiciela: *„Ojcze św. zachowaj je w imię Twoje, któreś mi dał.“* Życzymy wszystkim, aby każdy w ową godzinę po rachunku mógł odezwać się do Sędziego: *„Panie! którycheś mi dał, strzegłem i żaden z nich nie zginął.“* Jan VII. 11. 12.

Z Konsystorza Biskup. TARNÓW dnia 24. Maja 1861., jako dnia rocznicy Konsekracyi JWX. Biskupa obecnego.

Właściciel i wydawca odpowiedzialny X. Prusinowski. — Czcionkami Augustyna Schmaedickiego.